

BESZÁMOLÓ A VIRTUÁLIS KAPCSOLÓDÁSOK ÉS DIGITÁLIS KÖZÖSSÉGEK CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL

Kolozsvár, 2024. november 21–22.

BEKE ANDRÁS

A kolozsvári Valláskutató Intézet Forrpont rendezvény sorozata keretén belül került sor a Virtuális kapcsolódások és digitális közösségek. Vallás a hálózati társadalomban című rendezvényre. A köszöntőbeszédet Bálint Róbert, a Valláskutató Intézet munkatársa mondta. Bemutatta a Forrpont műhelysorozatot és felvezette a konferencia két napjának fő témáit. Első napjának a témája az előző 30–35 év társadalmi változásainak hatása az egyházra, a vallásosság és az egyházak átalakulása, továbbá az internet és kommunikációs kultúra átalakulásának vallási hatásai voltak. A konferencia második napjának a témaköre a vallási közösségek és online tér, valamint az egyházi média és kommunikáció a digitalizáció korában. Az esemény társszervezője BBTE Szociológia és Szociális Munka Kara volt, támogatói az RMDSZ és a Magyar Unitárius Egyház.

Kiss Dénes (BBTE, Valláskutató Intézet) nyitó előadásában kontextusba helyezte a konferencia kérdésfelvetését, és három társadalomtörténeti korszak kapcsán vázolt fel elméleti modelleket. Elsőként a Henry Mendras által tárgyalt paraszti társadalmak területi modelljét mutatta be. Másodikként Kenneth Wilkinson által az ipari társadalomban átalakuló közösségek elméletét mutatta be, kiemelve a vidéki közösségek működésének három feltételét gazdasági öfenntartás, helyi társadalom és közösségi mező. Végül Wellman Barry alapján az egyénközpontú hálózatosodás hatását tárgyalta a közösségek átalakulását. Empirikus adatként a társadalmi kapcsolatok átalakulását az aranyosszéki házasságkötések térbeli átalakulásával példázta.

Bíró A. Zoltán (KAM Regionális és Antropológiai Kutatási Központ) előadásában a vidéki térségek társadalmi változásáról és folytonosságról beszélt. Székelyföld kapcsán mutatta be, hogy miként változik vagy nem változik a külső erőforrások és hatások függvényében. Felhívja a figyelmet, hogy fáziskéséssel, de elindult a modernizációs folyamat, és ennek legfontosabb tényezője a külföldi munkavállalás. Ezek mellett fontosok a korábbi hozott modellek: egy tanítónő például hogyan tudja modernizálni a közösséget úgy, hogy mindeközben a közösség igényeit is megpróbálja figyelembe tartani.

Berger Viktor (PTE) a YouTube Biblical Studiesra gyakorolt hatását mutatta be. Elemzéséhez a mediatizáció és társadalmi mezők elméletét használta, ezen keresztül a mezőspecifikus szimbolikus és anyagi tőke eloszlását, mennyiségét vizsgálta. Az elemzéshez 153 folyóiratból készített adatbázisbemutatóval, illetve konkrét személyekre portréjának felvázolásával mutatta be a Biblical Studies mezejének változását. Következtetésként azt fogalmazta meg, hogy YouTube lehetőségeket ad a nem elfogadott nézetek terjedésére, nagy publicitást kaphatnak a máskülönben kevésbé sikeres szerzők, nagyobb láthatóságot kapnak az áltudományos nézetek, de mindez nem tudja megrengetni a tudományos mező alapjait.

A második tömböt Komáromi Tündének (KRE) egy orosz ortodox papot és közösséget vizsgáló előadása nyitotta meg. Alekszander atya fiatal korában, egy tatársztáni templomban szolgálva már 90-es években számítógépet és internetet használva indított lapot. Moszkvába átkerülve orosz fórumok segítségével kiépített egy kapcsolati hálót, ezen keresztül tartotta kapcsolatát követőivel, elsődlegesen nyelveken beszélő orosz fiatalokkal, főleg értelmiségiekkel. A hívek viszonylag kis része látogatta a templomot, inkább vendéglőkben és piknikeken tudtak találkozni az atyával. Komáromi Tünde felhívta arra a figyelmet, hogy a hívek egyre inkább a világi papokat keresik, nem a szerzeteseket, mert az utóbbiak nem értik meg a mindennapi emberek problémáit. Előadása végén választ adott arra, hogy az esettanulmány főszereplője miért ilyen sikeres a fiatalok körében.

Czire Szabolcs (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet) Gyülekezetekben él az egyház? Közösségépítés a helybéliség és a hálózat metszésében című előadásában a lokalitás és hálózat fogalma kapcsán kiemelt, hogy ezek nem ellentétes, hanem komplementer fogalmak, és a gyülekezet hagyományosan a lokalitás szinonimájaként működik. A gyülekezet fogalmának újraértékelődése kapcsán felvetette: ha a gyülekezetében él az egyház, akkor gyülekezeti tagság nélkül mégis mi az egyház? Felhívja arra a figyelmet, hogy az egyháznak abban van fontos szerepe, hogy ne csak fogyasztókat szerezzen, hanem az emberek között kapcsolatokat építsen ki.

Beke Boróka (DRHE) előadásában a digitális eszközök hatásait vizsgálta a gyülekezeti szolgálatokban. Mint rámutatott, a hálózatos kommunikáció logikája eltér az egyház által évszázadokon át gyakorolt kommunikáció alapjától. A végbemenő kommunikációs forradalomhoz alkalmazkodik az egyház, elkezdi eszközként bevonni az egyház megszervezésébe, az ige hirdetésébe. Számos olyan online gyülekezet szerveződik meg az interneten keresztül, amelyek lényegében egyik hagyományos egyházhoz sem tartoznak. Bár az online gyülekezetekhez mindenki tud csatlakozni, felmerül az ezek által továbbított információk valóság, félrevezető volta. Az internet teljesen újraértelmezi az egyházat, hivatástudatát, önképét.

Az első napot panelbeszélgetés zárta: Gyülekezetek a hálózati társadalomban. Online eszközök a gyülekezetszervezésben. Első beszélgetőtársként Fr. Pantea Tibor mutatta be negyed órában a kolozsvári ferencesek különböző online platformokon

végzett tevékenységet. Bereczki–Orbán Zsolt (református lelkész, Szombathely) a covid és azt követő időkben, a gyülekezet online jelenlétének kiépítéséről és lelkészi kihívásairól beszélt. Rácz Norbert (unitárius lelkész, Kolozsvár) a kidei gyülekezet felélesztését és újjászervezését mutatta be digitális eszközök segítségével. Beke Boróka (református lelkész, Karatna) azt mutatta be, hogy az általa a covid alatt elkezdett, pár perces, Facebookra kitett igehirdetések, hogyan jutnak el már sokkal több helyre, mint az eredeti gyülekezet. A bemutatókat követően szóba került, hogy a videókészítés, digitális jelenlét hogyan szabja át a papok munkabeosztását és milyen hatásai vannak a gyülekezet offline életére. A beszélgetés legfontosabb kérdése általában az volt, hogy az online jelenlét, miként alakítja át a lelkészi identitást.

Második nap első előadójaként Koncz Attila (MCC Kolozsvári Képzési Központ) mutatta be a bulvármédiának a vallási témájú médiatartalmakra gyakorolt hatását. Az egyház is belépett a média által diktált versenybe a figyelemért, ebből adódóan elindult egy folyamat, hogy vallási tartalmak is egyre inkább a populáris nyilvánosságra jellemző műfaji, tematikai és stílusjegyeket vesznek magukra. Magyar média esetében ez azt jelenti, hogy ezek a tartalmak eltolódnak a konzervatív vallási értékek felé. Egyház által generált média nem éri el ugyanazt a nézettséget, amit ingyen kap a tévétől. Ez az ingyen médiareprezentáció az egyház számára láthatóság szempontból előnyös, viszont ezeknél a tartalmaknál nem tud beleszólni a vallásosság reprezentációjába. A vallásosság egyre inkább egy szubkultúraként értelmezhető. A vallás ilyen formájú bulvárosodása, ezáltal pont az ellenkezőjét éri el: a többség eltávolodik a vallásosságtól és a hívók egy része is elhidegül az egyháztól. Három lehetséges forgatókönyvet lát az egyház és bulvármédia együttműködése előtt: feloldódás, elkülönülés, megsokszorozódás.

Radetzky András (PPKE) a magyar vallási újságírók és mesterséges intelligencia kapcsolatát mutatta be három csoportos kutatás eredményei alapján. Az előadás első részében ismertette azt, hogy a mesterséges intelligencia milyen egyenlőtlenségeket teremt a globális média iparágában. Ezt követően láttatta, hogy milyen területeken lehet segítségére az újságíróknak a mesterséges intelligencia, mint például a trend figyelésben, tartalomlétrehozásban, szerkesztésben. Az előadás alapját két kvantitatív és egy kvalitatív felmérés anyagai képezik, ez alapján tárgyalja, hogy a magyar vallási és egyházi médiatartalom-alkotók milyen MI alkalmazásokat használnak, milyenek az attitűdjeik ezek felé. A mesterséges intelligencia használata a hazai szinten nem meghatározó, segíti az újságírókat a munkában. Legnagyobb félelemek a mesterséges intelligencia kapcsán dezinformáció, a jogi és etikai szabályok hiánya.

A konferencia záróprogramja az „Egyházi média Erdélyben” című kerekasztal beszélgetés vitaindító előadását Dénes Gabriella (újságíró, szerkesztő, Vasárnap hetilap, romkat.ro) tartotta. A katolikus egyház hozzáállását mutatta be a médiához. Felvetette, hogy az egyházi vezetés folyamatosan párhuzamba állítja az erdélyi kisebb stábbal rendelkező portálok munkáját a Magyarországon működő nagyobb

platformok teljesítményével. A közösségi média egyre inkább átveszi a régi vallási sajtó szerepét. Az egyháznak szembe kell néznie azzal, hogy vagy felveszi a versenyt, vagy felvállalja, hogy elveszti a korábbi olvasóit. Az egyház sokszor a média kezelésre nem tekint munkaként, elvárja ezeken a területeken az önkéntességet. Felveti kérdésként, hogy napjainkban mi az Egyházi sajtó szerepe, célcsoportja.

A kerekasztal beszélgetésen ezen kívül részt vettek: Bodó Márta (romkat.ro), Kiss Gábor (reformatus.ro), Szegedi Csaba (Agnus Rádió), Boldizsár Beáta (Evangélikus Harangszó), Sándor Krisztina (Unitárius Közlöny), Koppándi Júlia (unitarius.org), Ferencz Emese (Mária Rádió), Tőke Sugárka (Hargita Megyei Kulturális Központ) a Csíksomlyó búcsú mediatizációjának kutatója. A kerekasztal részeként mindenki röviden bemutatta a saját tevékenységét, milyen oldalról lát rá a kerekasztal kérdés-felvetésére. A kérdések terén szóba kerültek a következő főbb témák: Mi a szerepe az egyházi médianak? Az egyházi újságírók összefogásának kérdése? Az egyházi sajtó függetlensége és cenzúrája, ami általában csak öncenzúra. Az egyházi sajtó szerepet az egyház körüli botrányokban, ezekben hogyan kéne képviselje az egyházat. Az egyházi sajtó és az egyházi vezetés kapcsolata, különböző elképzelések. Egyházi sajtó és a társadalmi viták.